

MANAGEMENT ZDRAVÍ VĚZNĚNÝCH OSOB PRO ROZVOJ REGIONU

MANAGEMENT OF PRISONERS HEALTH FOR REGION DEVELOPMENT

Petr Juříček¹

¹ ředitel Věznice Kuřim, P.O. BOX 21, 664 34 Kuřim a Katedra bezpečnostních studií, Vysoká škola Ambis, Lindnerova 575/1, 180 00 Praha 8-Libeň, Česká republika

Abstrakt

Příspěvek analyzuje stav zdravotní kondice v diametrálně rozdílném prostředí, tedy u vězněných osob, která se sebou nese značná omezení, a zdravotní stav vězněných reflektuje využití pracovního potenciálu vězněných osob pro rozvoj region. V prvních kapitolách textu je provedena deskripce základní zdravotní péče poskytovaná vězněným osobám s důrazem na specifické podmínky výkonu trestu odnětí svobody. Klíčový důraz bude kladen především na diagnostiku převažujících nemocí u vězněných osob a sumarizaci hlavních diagnóz odsouzených ve vybrané organizační jednotce. Vyhodnocení zdravotního stavu je komparováno s nabídkou pracovních pozic v regionu zkoumané věznice s analýzou využití pracovního potenciálu u prací na rozvoji regionu. Předložená analýza vychází z výzkumné sondy vybrané věznice, která zahrnuje kategorii vězněných osob, umístěných do věznice s ostrahou se středním stupněm zabezpečení, které splňují bezpečnostní a osobnostní kritéria pro zařazení do tzv. vnějších pracovišť, což v měřítku českého vězeňského systému představuje středně velkou věznici, s průřezovou skladbou odsouzených¹. Pro sběr dat bude využita analýza zdravotní dokumentace systému Medicus využívaný v oblasti zdravotní péče ve vězeňském prostředí. Výzkumný vzorek je tvořen výhradně z odsouzených pobývajících ve výše uvedené organizační jednotce, tedy z cílového výzkumného vzorku 550 odsouzených. Hlavním cílem příspěvku je sumarizovat stav fyzického zdraví a posoudit možnosti pracovní využitelnosti do pracovních nabídek pro zkoumanou organizační jednotku.

Klíčová slova: management, vězeňství, zdravotní stav, region

Abstract

The contribution analyzes the state of health in a diametrically different environment, namely among incarcerated individuals, which entails significant limitations, and reflects the health condition of prisoners in the utilization of their workforce potential for the development of the region. The initial chapters of the text provide a description of basic healthcare provided to incarcerated individuals, with emphasis on the specific conditions of serving a sentence of imprisonment. The key emphasis will be placed primarily on diagnosing prevalent illnesses among prisoners and summarizing the main diagnoses of those sentenced in the selected organizational unit. The evaluation of health status is compared with the job opportunities in the region of the examined prison, along with an analysis of the utilization of workforce potential in regional development work. The presented

1 Ustanovení § 56/1 zákona č. 40/2009Sb. trestního zákoníku definuje základní kategorie odsouzených, tj. odsouzené zařazené do věznice s ostrahou a zvýšenou ostrahou, následně dle jednotlivých stupňů zabezpečení, tj. nízký, střední a vysoký stupeň zabezpečení.

analysis is based on a research survey of a selected prison, including a category of incarcerated individuals placed in a medium-security prison, meeting the security and personality criteria for inclusion in so-called external workplaces. This, in the scale of the Czech prison system, represents a moderately-sized prison with a cross-section of sentenced individuals. Health documentation analysis from the Medicus system, used in healthcare within the prison environment, will be utilized for data collection. The research sample consists exclusively of the sentenced individuals residing in the above-mentioned organizational unit, comprising the target research sample of 550 sentenced individuals. The main objective of the contribution is to summarize the state of physical health and assess the possibilities of employability for job offers within the examined organizational unit.

Keywords: management, imprisonment, health status, region

Úvod: management zdraví v českém vězeňství

V problematice managementu kvality zdravotní péče v podmínkách nepodmíněného trestu odnětí svobody je nezbytné vyjít z původních teoretických východisek (např. Veber, 2007), která umožňují vytvoření komplexního a zároveň specifického pohledu na tuto problematiku. Důvodem je značná míra odlišnosti ve vztahu ke specifickým vězeňské subkultury. Tato specifika zásadním způsobem omezují možnosti aplikace standardních modelů kvality používaných v korporátní sféře nebo jednotlivými poskytovateli zdravotní péče. Jak uvádí Donabedian (1988) je možné zjistit, že ve všech aspektech kvality zdravotní péče se odráží poněkud rozdílné požadavky zúčastněných aktérů procesu. Tento fakt je typický pro vězeňskou subkulturu, neboť jejich zanedbané zdraví se zpravidla řeší až v podmínkách věznice. Mnohé diagnózy jsou pak nevratné a jejich zlepšení je méně pravděpodobné. Zanedbaná péče o zdraví je také umocněna i záměrným negativním ovlivněním tělesných dispozic, tedy například závislostmi na alkoholu či omamných a psychotropních látkách. Lékařská péče u vězněných osob ve výkonu trestu organizována jako subsystém národního systému zdravotnictví, a i přesto, že se oba systémy výrazně prolínají, je možné mezi nimi identifikovat celou řadu odlišností, jež je nutné při řízení vězeňského systému zohlednit. V podmínkách zdravotnického zabezpečení u vězněných osob je pohled na kvalitu velmi specifický. V případě posuzování kvality zdravotní péče stacionárních prvků, tedy zdravotnických zařízení, která jsou zřízena trvale a poskytují zdravotní služby na území ČR, neexistuje žádný signifikantní rozdíl v porovnání s civilními poskytovateli zdravotní péče. Zde hovoříme o zdravotnických střediscích jednotlivých věznic a dále pak dvou nemocnicích zřízených při Vazební věznici Praha-Pankrác a Vazební věznici a ústavu pro zabezpečovací detenci v Brně. Lékařská péče je tak zajišťována u odsouzených pacientů, avšak mnohdy u specifických zdravotních stavů vězňů způsobených odlišným životním stylem, mnohdy zdevastovaným dlouhodobým užíváním návykových látek.

Základní oblasti poskytované zdravotní péče vězněným osobám

Zdravotní služby jsou vězněným osobám poskytovány zpravidla na základě jejich vlastní žádosti. V případě vězněných osob, jejichž zdravotní stav vyžaduje pravidelné sledování, jsou lékaři zařazeni do dispenzární péče. V rámci odborných diagnostických vyšetření, zákroků či konzultací, je tato kooperace i v mimovězeňské spolupráci s civilními zařízeními. Dojde-li u odsouzených k náhlému zhoršení zdravotního stavu, či indispozici (v mimopracovní, či noční době) hlásí se, prostřednictvím službukonajícího příslušníka dozorcí služby k lékaři, ke standardnímu či akutnímu ošetření. Při následném kontaktu rozhoduje lékař o způsobu léčby, kterým specializovaným pracovištěm či lékařem bude probíhat. Základním okruhem péče je *primární* či *specializovaná péče* o vězněné osoby. Do primární péče jsou zahrnuty medicínské úkony v oboru všeobecného praktického lékařství, zubní lékařství a u žen též gynekologie a porodnictví. Tyto úkony je schopna zajistit každá organizační jednotka.

Nástup vězněné osoby do výkonu vazby či trestu odnětí svobody se zahájí *vstupní lékařskou prohlídkou*. Ta je u jedince provedena bezodkladně, dle možností dané organizační jednotky. Uvedená prohlídka se realizuje zpravidla po nástupu do výkonu vazby, výkonu trestu odnětí svobody nebo výkonu zabezpečovací detence. Vždy však musí být provedena „...*nejpozději do čtyř pracovních dnů a v případě gynekologického vyšetření nebo vyšetření chrupu, nejpozději do šesti pracovních dnů.*“ (§ 33 odst. 1, NGR č. 32/2020) V rámci této prohlídky je zjišťována příslušnost ke zdravotní pojišťovně, případně zda je vězněná osoba soukromě zdravotně pojištěna. Cílem vstupní prohlídky je objektivní zjištění aktuálního zdravotního stavu vězněné osoby při prvním kontaktu s vězeňským prostředím, na základě kterého, je stanoven léčebný plán zahrnující též zajištění dalších odborných vyšetření, nastavení farmakoterapie a zajištění potřebných zdravotnických prostředků. Na základě kvalifikovaného posouzení vězněné osoby je stanovena zdravotní klasifikace, která je jedním z podkladů hodnocených při výběru vhodného zařazení do práce nebo k činnostem

Tab. I: Přehled zdravotní klasifikace včetně charakteristiky

Označení	Charakteristika
A	schopnost ke zdravotně náročné práci včetně práce se zvýšenými nároky zejména na smyslové orgány (riziková práce kategorie čtvrté), práce s rizikem ohrožení zdraví nebo práce, pro jejíž výkon jsou podmínky zdravotní způsobilosti stanoveny právním předpisem
B	schopnost ke zdravotně náročné práci (riziková práce kategorie třetí nebo druhé rizikové), práce s rizikem ohrožení zdraví nebo práce, pro jejíž výkon jsou podmínky zdravotní způsobilosti stanoveny právním předpisem
C	schopnost k nerizikové práci (práce kategorie druhé nebo první), k práci s rizikem ohrožení zdraví nebo práci, pro jejíž výkon jsou podmínky zdravotní způsobilosti stanoveny právním předpisem
D	schopnost ke zdravotně nenáročné práci vykonávané za zdravotně nenáročných podmínek, není-li jejich součástí práce s rizikem ohrožení zdraví nebo práce, pro jejíž výkon jsou podmínky zdravotní způsobilosti stanoveny právním předpisem
E	schopnost ke zdravotně nenáročné práci vykonávané za zdravotně nenáročných až příznivých podmínkách, přičemž výkon práce je podmíněn úpravou pracovního místa nebo pracovního režimu
F	trvalá neschopnost k jakékoliv soustavné pracovní činnosti

Zdroj: Autor dle NGŘ č. 32/2020 o zajištění lékařské péče ve vězeňské službě

potřebným k zajištění každodenního provozu věznice. Zdravotní klasifikaci vězněné osobě stanoví ošetřující lékař zpravidla po provedení vstupní prohlídky.²

V souvislosti se stanovením zdravotní klasifikace je určena i specifická léčebná výživa, která se skládá ze systému diet, které včetně jejich složení a energetické hodnoty, stanoví vedení resortu. Léčebná dieta je přiznávána odsouzeným na základě návrhu lékaře a současně za supervize hodnotové skladby předepsaných diet nutričním terapeutem. Nutriční terapeut je organizačně začleněn do stravovacího systému a „...musí mu být zajištěno odpovídající materiálně technické zázemí včetně služebního vozidla.“ (§ 38 NGŘ č. 32/2020) V praxi může dojít i k situaci, kdy je vězněné osobě omezena zdravotní klasifikace „... a to s ohledem na ochranu a bezpečnost jejího zdraví nebo ochranu a bezpečnost zdraví dalších osob zdravotně způsobilých k výkonu konkrétních činností nebo výkonu práce pod vlivem dalších konkrétních rizik ve zdravotní klasifikaci nezohledněných.“ (§ 41, NGŘ č. 32/2020) Při posuzování o tomto institutu musí lékař vždy postupovat výhradně individuálním posouzením. Součástí vstupní prohlídky je shromáždění „... souboru anamnestických dat, komplexní fyzikální vyšetření, a to včetně orientačního vyšetření sluchu, zraku a orientačního neurologického a kožního vyšetření a onkologické prevence (zjištění přítomnosti bílkoviny, glukózy, ketonů, urobilinogenu, krve a pH moče), základní chemické vyšetření moče, gynekologické vyšetření u žen, rentgenové vyšetření orgánů dutiny hrudní,

zubní vyšetření, serologické vyšetření – panel hepatitid (antiHAV IgM, HBsAg, antiHBs, antiHBe, antiHCV) a vyšetření syfilis, další vyšetření, je-li nezbytné podle zjištěného zdravotního stavu.“³ (§ 33 odst. 4, NGŘ č. 32/2020) Ošetřující lékař si pro potřeby dokončení vstupní prohlídky vždy zajistí výpis ze zdravotnické dokumentace z předchozí doby věznění, případně si vyžádá postoupení celé zdravotnické dokumentace, pokud vězněné osobě vězeňská služba již dříve poskytovala zdravotní služby.

Další formou tzv. zdravotních prohlídek je preventivní prohlídka, která má za cíl předcházet vzniku onemocnění, případně zahájit včasnou léčbu již existujícího onemocnění a tím zvyšovat kvalitu zdraví vězeňské populace. Je prováděna odborným zdravotnickým personálem v několika oblastech. „V oboru všeobecného praktického lékařství jedenkrát za dva roky, v oboru zubního lékařství, u vězněných osob starších 18 let jedenkrát za rok, u mladistvých dvakrát za rok a u těhotných žen dvakrát v průběhu těhotenství. V oboru gynekologie a porodnictví jedenkrát za rok.“⁴ (§ 34 odst. 4, NGŘ č. 32/2020)

Mimořádná lékařská prohlídka vězněné osoby se provádí, vyžádá-li si takový postup epidemiologická situace ve věznici a rozhodne o ní lékař. Provádí se v režimu medicínsko-právních úkonů v případech daných režimem před každým přemístěním vězněné osoby na dobu nikoli přechodnou (změna kmenové věznice), a to vždy v průběhu týdne předcházejícího přemístění. Častějšími případy jsou důvody prohlídky v souvislosti s předepsanou

2 Nejpozději je zdravotní klasifikace určena do 7 pracovních dnů od nástupu do výkonu vazby, výkonu trestu odnětí svobody nebo výkonu zabezpečovací detence, jestliže tomu nebrání objektivní důvody.

3 Rentgenové vyšetření se u žen provádí až po gynekologickém vyšetření. Prokáže-li gynekologické vyšetření, že je žena gravidní, rentgenové vyšetření se neprovede, pokud to není třeba z diagnostických důvodů.

4 V případě osob, které nejsou pojištěnci, se preventivní lékařské prohlídky řídí jiným předpisem.

medikací, z důvodu aktuální pracovní neschopnosti a případných zdravotních potíží, které udává vězněná osoba. Za mimořádnou prohlídku je také považována prohlídka, kterou dle ustanovení zákona musí provést lékař před výkonem kázeňského trestu celodenního umístění do uzavřeného oddílu anebo umístění do samovazby, během výkonu kázeňského trestu celodenního umístění do uzavřeného oddílu anebo umístění do samovazby může být mimořádná lékařská prohlídka provedena při podezření na změnu zdravotního stavu.⁵ Dojde-li v průběhu výkonu trestu k mimořádné události ze strany odsouzených v podobě vyhlášení volního odmítání stravy vězněnou osobou, po použití donucovacích prostředků⁶, či po fyzickém násilí mezi odsouzenými je povinností ošetřujícího lékaře provést také dílčí mimořádnou zdravotní prohlídku jednotlivých aktérů konfliktu. Cílem je „...zda nedošlo aktuálně ke změně zdravotního stavu vězněné osoby nebo též ke zjištění dalších odborných vyšetření, nastavení farmakoterapie apod.“ (§ 35 odst. 4, NGŘ č. 32/2020)

U všech vězněných osob před jejich propuštěním z výkonu vazby či trestu se provádí následně výstupní prohlídka. Cílem je zjištění aktuálního zdravotního stavu vězněné osoby, neboť „... se provádí v obdobném rozsahu jako vstupní, avšak bez rentgenového, gynekologického a serologického vyšetření. (§ 36 odst. 4, NGŘ č. 32/2020)“ Jsou-li patrné důvody k neprovedení prohlídky, odsouzenému je dodatečně doručen výpis ze zdravotní dokumentace, který obsahuje významné záznamy z lékařských vyšetření získaných po celou dobu výkonu trestu. „Vyžaduje-li zdravotní stav vězněné osoby v době jejího propuštění zajištění navazujících zdravotních služeb, zpracuje ošetřující lékař lékařskou zprávu o jejím aktuálním zdravotním stavu a proti podpisu ji předá vězněné osobě.“ (§ 36 NGŘ č. 32/2020). Je-li propouštěná vězněná osoba v době propuštění v dočasné pracovní neschopnosti a nebyla u ní provedena výstupní prohlídka, vyhotoví se ihned po obdržení informace o propuštění ošetřující lékař lékařskou zprávu.

Využití pracovního potenciálu vězněných osob pro rozvoj regionu

Smyslem práce a pracovního využití jedince je zásadní pro utváření osobnosti člověka a jeho smysluplný život. „Zaměstnavatel je osoba, pro kterou se fyzická osoba zavázala k výkonu závislé práce v pracovněprávním vztahu. Zaměstnanec je fyzická osoba, která se zavázala k výkonu závislé práce v pracovněprávním vztahu.“ (§ 7, Zákon

č. 262/2006Sb.) Navzdory výše definovanému pojmu práce a zaměstnání jsou tyto pojmy v oblasti vězeňství rozšířeny o pojetí práce ve smyslu trávení času a vytváření hodnot bez jakékoliv materiální odměny ve formě mzdy. V mnoha ohledech je pojem zaměstnávání vnímán jako uložení zejména pracovní činnosti s cílem zaujmout vězněnou osobu tak, aby neměla čas a energii chovat se nežádoucím způsobem. Nemalým benefitem práce je, že z člověka dokáže vyplavit agresivitu, což vede k celkovému zklidnění osobnosti. Snižování míry agrese je účinným prvkem v prevenci proti fyzickému násilí mezi odsouzenými.

Dalším poměrně zásadním aspektem práce je finanční stránka. Na jedné straně si odsouzený vydělá určité finance pro svojí vlastní potřebu a další náklady, jako jsou dluhy, náklady výkonu trestu, výživné apod. Na straně druhé práce odsouzených zajišťuje finanční příjem pro samotnou věznici. Jak již bylo řečeno, pracovní aktivity jsou nejdůležitější součástí programů zacházení. Povinnost vězněných osob pracovat vychází z Evropských vězeňských pravidel, která požadují, aby vězněné osoby byly smysluplné, plnohodnotné a dostatečně zaměstnávání. (Hála 2006) Základní ustanovení o práci odsouzených obsahuje § 28, kde je uvedeno, že odsouzený „... je povinen pracovat, pokud není lékařem uznán práce neschopným nebo práce nezpůsobilým.“ (§ 28 ZVTOS) To platí, pokud je mu práce přidělena. Obdobně je zde uvedeno, že je odsouzený povinen plnit stanovený program zacházení. V následujícím § 29 je upřesněna uložená povinnost pracovat odsouzeným, kteří byli do práce zařazeni, ukládá věznici povinnost poskytovat odměnu za práci, umožnit odsouzeným získání a navýšení pracovních dovedností, umožnit odsouzeným zařazení do zaměstnání, které odpovídá jejich zdravotnímu stavu a odbornosti. Ukládá taktéž povinnost zabezpečit zaměstnávání odsouzených ve vlastních provozovnách či jiných výrobních aktivitách, případně u jiných subjektů. V případě zaměstnání Českou republikou, krajem, obcí nebo jiným státním subjektem není třeba souhlas odsouzeného s jeho zařazením. Výjimkou je však zařazení u soukromého subjektu.

Odsouzený, který udělil souhlas k zaměstnání u podnikatelského subjektu má právo tento souhlas kdykoliv odvolat a nejedná se o odmítnutí práce. Některé práce jsou odsouzeným zapovězeny, jako práce s výbušninami, s omamnými a psychotropními látkami nebo s jinými nebezpečnými látkami.⁸ V rámci provozu věznice a udržení pořádku jsou odsouzení povinni vykonávat přidělené práce bez

5 Vybrané druhy kázeňských trestů jsou definovány v ustanovení § 46 odst. f), g) a h).

6 Je upřesněno v zákoně č. 555/1992 o vězeňské a justiční stráži a ML ŘO VS ČR č. 5/2014, kterým se stanoví způsob zpracování záznamu a hlášení o použití donucovacích prostředků.

7 Závěr výstupní prohlídky vyhotoví ošetřující lékař ve dvou stejnopisech a je součástí zdravotnické dokumentace.

8 Obdobně jsou omezeny práce pro mladistvé.

omezení. Tyto práce vykonávají zpravidla všichni odsouzení, kteří jsou zdravotně způsobilí. Jedná se o práce bez nároku na odměnu za práci. Pokud jsou odsouzení zařazeni k výkonu takové práce dostávají, obdobně jako řádně zařazení pracující odsouzení, přídavek k běžné denní normě stravy. Tento druh pracovního zařazení je také jistým „pomocníkem“ při výběru odsouzených k dalšímu pracovnímu zařazení. Lze zde poměrně úspěšně objevit určité vlohys odsouzených k různým pracovním činnostem a hlavně chuť, ochotu a motivaci pracovat. Zařazení odsouzeného do prací bez finanční odměny nesmí být delší než tři měsíce (Svoboda a kol. 2019).

Kategorizace prací a bezpečnostní parametry vězněných osob

V souvislosti s platnou legislativou jsou odsouzení zařazováni do pracovních pozic dle jednotlivých ustanovení zákona č. 169/1999Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Povahou jsou to střežená pracoviště, která jsou zřizována ve střežené části věznice nebo může být zřízeno mimo objekt věznice s podmínkou zajištění bezpečnostního systému proti útěku vězněné osoby a s podmínkou střežení příslušníky VS ČR. Na těchto pracovištích mohou chovanci a obvinění pracovat pouze uvnitř objektu. Kontrolní činnost provádí určený zaměstnanec věznice se zaměřením na úklid, stav a kompletnost pracovních pomůcek, pracovní kázeň a zejména na početní stavy

svěřených odsouzených. Nestřežené pracoviště je zřízeno v nestřeženém prostoru věznice. Typicky se jedná o administrativní budovy, údržbářské dílny, sklady apod. Pokud je takové pracoviště zřízeno mimo objekt věznice, nejsou zde žádné prostředky bezpečnostního systému zabraňujícího útěku vězněné osoby a místo není střeženo příslušníky VS ČR. Kontrolní činnost provádí určený zaměstnanec věznice se zaměřením na úklid, stav a kompletnost pracovních pomůcek, pracovní kázeň a zejména na početní stavy svěřených odsouzených. Pracoviště s volným pohybem mimo věznici je zřízeno mimo objekt věznice. Odsouzení se pohybují mezi věznicí, pracovištěm a na pracovišti bez dohledu zaměstnance, pouze v souvislosti s výkonem práce. Pracoviště s volným pohybem v prostoru věznice je zřízeno uvnitř objektu věznice. Volný pohyb je odsouzenému povolen pouze ve vymezeném prostoru za účelem výkonu uložené práce. (§ 2–5 NGŘ č. 45/2015 o výběru odsouzených na pracoviště).

Veškeré druhy pracovišť, kde pracují odsouzení, musí být vězeňskou službou v daných časových úsecích kontrolovány. Kontroly provádí určený zaměstnanec věznice uvnitř i mimo objekt věznice. Odsouzení zařazení ve věznici s ostrahou, s nízkým stupněm zabezpečení jsou většinou zařazováni na pracoviště mimo věznici, se středním stupněm zabezpečení jsou většinou zařazováni na nestřežená pracoviště mimo věznici. Odsouzení zařazení ve věznici s ostrahou s vysokým stupněm

Tab. II: Kategorizace činností vzhledem k nabídce regionu

Kategorizace 3	Manipulační dělník
	Betonář, jeřábník, vazač
	Třídíč plastových výrobků
	Třídíč – obsluha drtiče
	Uklízeč venkovních ploch (krovinořez)
	Montážní dělník (elektrický rozvaděč)
	Stolař, zámečnický, instalatér, zedník
Kategorizace 2	Obsluha řezacího stroje
	Kuchař, pomocný kuchař
	Montážní dělník
	Uklízeč, elektrikář, malíř
	Mechanik autoparku
	Pomocný dělník
	Zahradnické práce
Kategorizace 1	Skladové práce – krejčí, oprava oděvů
	Ekolog – vyvážení odpadů
	Montážní dělník
	Operátor Call centra
	Holič – střihání vlasů

Zdroj: autor

zabezpečení jsou zařazováni na střežená pracoviště mimo věznici a zejména na pracoviště uvnitř věznice⁹. Před samotným zařazením odsouzeného na pracoviště je nutné, aby byl prokazatelně seznámen s právy a povinnostmi, s bezpečnostními a požárními předpisy, které je povinen dodržovat. Podobně jako běžní zaměstnanci je odsouzený zaškolován k výkonu práce, která mu byla určena, a kterou je schopen vykonávat vzhledem k jeho zdravotnímu stavu. Toto řeší problematika tzv. kategorizací nabízených prací, která představuje jistý průsečík mezi zdravotní způsobilostí, náročností pracovních aktivit a bezpečnostní právní atributy.

Na základě zařazení odsouzených do různých druhů zaměstnání a s ohledem na dispoziční a kapacitní možnosti věznice se odsouzení rozdělují do různých skupin ubytování, opět na základě rozhodnutí příslušné komise. Dle zvláštních kritérií, u odsouzených ve věznici s ostrahou s nízkým a středním stupněm zabezpečení, může ředitel věznice rozhodnout o jejich zařazení do nestřežených pracovišť nebo jim může povolit volný pohyb mimo věznici pro plnění pracovních úkolů v místě pracoviště. (§ 44, Vyhláška MS 1999) S problematikou kategorizací úzce souvisí taktéž odměňování odsouzených, která vychází z kvalifikace, odbornosti a současně s prokázanými pracovními dovednostmi. Odměňování odsouzených se řídí Nařízením vlády č. 361/2017 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody. Podle náročnosti práce jsou odsouzení zařazováni do čtyř skupin. V první skupině jsou zařazeny práce bez potřeby odborné kvalifikace. Ve druhé skupině jsou zařazeny práce s požadavkem odborné kvalifikace nebo výučním listem. Do třetí skupiny jsou zařazeny práce s požadavkem středního vzdělání nebo vyššího, či vysokoškolského vzdělání v bakalářském programu. Ve čtvrté skupině jsou zařazeny práce s požadavkem na vysokoškolské vzdělání v magisterském programu. Odměna za vykonanou práci náleží ve výši 50 % minimální mzdy první skupině, 70 % druhé skupině, 95 % třetí skupině a 120 % čtvrté skupině. Časová složka mzdy může být až o 50 % snížena nebo navýšena, dle kvality vykonané práce. Pracovní odměna je považována za příjem, proto jsou věznicí prováděné zákonné odvody a srážky výživného, úhrady ústavní péče, náklady výkonu trestu případně další náklady. Pořadí a výši srážek upravuje zvláštní právní předpis, který primárně řeší nároky vyživovaných dětí odsouzených, nároky poškozených a další závazky včetně exekucí. Zbýlá částka je rozdělena na tzv. „kapesné“ a „úložné“.

Finanční částka na úložném je určena odsouzenému na počáteční náklady bezprostředně po výkonu trestu, případně s ním může nakládat ve formě podpory své rodiny. Z kapesného může bezhotovostně nakupovat ve vězeňské prodejně. (Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody). U vězněných osob zařazených do I. skupiny činí výše základní složky odměny částku 5 500 Kč a postačí základní vzdělání, u odsouzených s výučním listem, tedy zařazených do II. skupiny, je výše základní složky odměny 8 250 Kč. Ti co jsou zařazeni do III. skupiny základní složky odměny, se zejména vyžaduje úplné střední vzdělání zakončené maturitní zkouškou, vyšší odborné vzdělání nebo bakalářském studijním programu a v této skupině je výše základní složky odměny 11 000 Kč. Ti odsouzení, kteří jsou zařazeni do IV. skupiny základní složky odměny, tak je od nich požadováno vysokoškolské vzdělání v magisterském studijním programu, v této skupině je základní složka odměny 13 750 Kč. Jako odbornou kvalifikaci lze považovat absolvování odborného kurzu nebo školení k výkonu určité práce. Odsouzení jsou po dobu zaškolení, nebo do této doby, než ukončí odborný kurz, zařazeni do první základní složky odměny a výše odměny je stanovena dle kvality a kvantity odvedené práce. Pokud je odsouzenému přidělena práce, ve které jsou stanoveny normy spotřeby práce, věznice stanoví výši základní složky odměny v souvislosti na rozsahu plnění těchto norem. Věznice bere v úvahu i to, aby pracovní tempo bylo přiměřené fyziologickým a neuropsychickým možnostem. Za každou odpracovanou hodinu práce přesčas přísluší odsouzenému část základní složky odměny a ohodnocení pracovního výkonu připadající na jednu hodinu práce bez práce přesčas v kalendářním měsíci, ve kterém odsouzený práci přesčas konal, a příplatek ve výši 25 % částky základní složky odměny připadající na jednu hodinu práce bez práce přesčas, a jde-li o práci přesčas ve dnech nepřetržitého odpočinku odsouzeného v týdnu, ve výši 50 % této částky. Za každou odpracovanou hodinu ve svátek přísluší odsouzenému příplatek ve výši 10 % částky základní složky odměny připadající na jednu hodinu práce bez práce přesčas v kalendářním měsíci, ve kterém odsouzený práci ve svátek konal. Příplatek za práci ve ztíženém pracovním prostředí přísluší odsouzenému za jeden ztěžující vliv ve výši 200 Kč měsíčně, za dva ztěžující vlivy ve výši 400 Kč měsíčně, za tři a více ztěžujících vlivů 700 Kč měsíčně. Ztíženým pracovním prostředím pro účely poskytování příplatku je prostředí, ve kterém je výkon práce spojen s mimořádnými obtížemi vyplývající z vystavení účinkům

9 V odůvodněných případech mohou být zařazeni na pracoviště s volným pohybem uvnitř věznice nebo dokonce na nestřežená pracoviště mimo věznici. Odsouzení zařazení ve věznici se zvýšenou ostrahou jsou většinou zařazováni na pracoviště uvnitř věznice nebo jsou určeni k výkonu vhodné práce v celách.

ztěžujícího vlivu. Věznice při uzavírání smluv o zařazení odsouzených do práce zabezpečí, aby výše finanční úhrady spojená se zaměstnáváním odsouzených zařazených do práce u cizích subjektů nebo v hospodářské činnosti minimálně pokrývala náklady věznice nebo provozovny hospodářské činnosti spojené se zaměstnáváním odsouzených.

Analýza zdravotního stavu vězněných osob – výzkumná sonda

V prvních kapitolách textu je provedena deskripce kvality péče u odsouzených s důrazem na specifické podmínky výkonu trestu odnětí svobody. Vybranými parametry je míra recidivy posuzovaných vězněných pacientů a závažnost jejich závislosti na omamných a psychotropních látkách, které jsou dominanty současné vězeňské populace směrem k jejich převládajícím diagnózám. Klíčový důraz je kladen především na diagnostiku převažujících nemocí u vězněných osob a sumarizaci hlavních komplikací v léčebném procesu v podmínkách vězení, a to, jak interní, tak extramurální zdravotní péče.

Reprezentativní vzorek představuje dostatečně velkou část vězeňské subkultury, tj. skupinu osob zařazenou do věznice s ostrahou s vysokým a středním stupněm zabezpečení, demonstrovanou metodou „case study“ ve věznici, která v podmínkách českého vězeňství představuje středně velkou věznici, s průřezovou skladbou odsouzených¹⁰. Pro sběr dat byla využita analýza zdravotní dokumentace systému Medicus využívaný v oblasti zdravotní péče ve vězeňském prostředí.

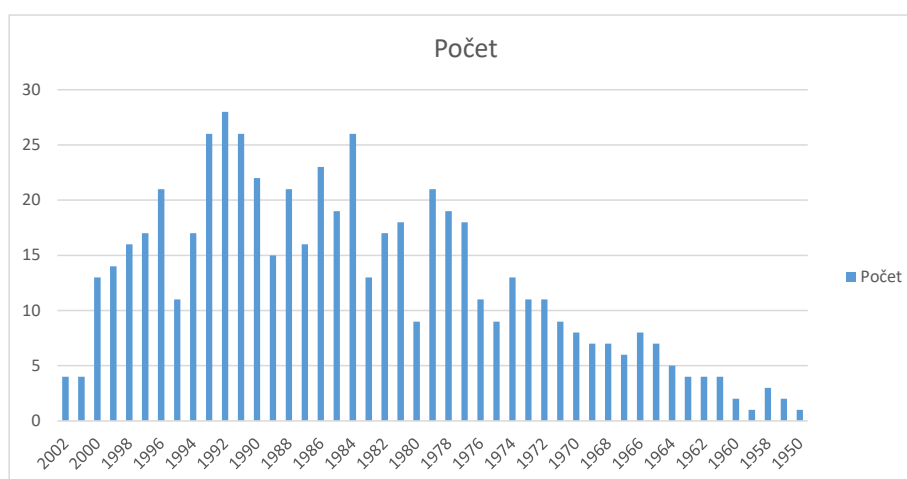
Hlavním cílem příspěvku je sumarizace aktuálních bariér v procesu zvýšení kvality

zdravotní péče v podmínkách českého vězeňského systému. Dosažení cíle je založeno na propojení stávajících, dílčích řešení, tedy klinických programů kvality péče s požadavky na jednotný způsob interpretace výstupů a jejich univerzální využitelnost v prostředí věznice. Analýza se týká celkem 587 vězněných osob ve výkonu trestu v období od června 2022 do srpna 2022. Jedná se o muže narozené v letech 1950 až 2002.

Z grafu uvádějícího věkové složení odsouzených v dané věznici je vidět, že lze předpokládat diagnózy vztahující se k produktivnímu věku, tedy skupinu zastoupenou věkovým rozhraním od 20 – 45 let věku. Toto je plně relevantní k posouzení zdravotní kondice průměrně sestaveného vzorku odsouzených využitelných vzhledem k jejich pracovnímu uplatnění. S tímto souvisí i případná léčba, kterou lze hradit ze zdravotního pojištění. Graf 2 tak předkládá přehled pojišťoven, které výše uvedená skupina odsouzených pacientů využívá.

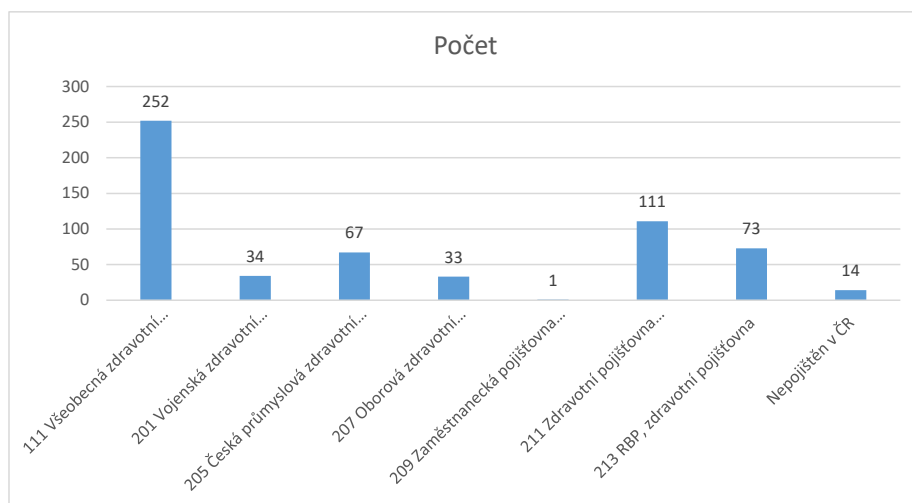
Nejpočetnější skupina využívá služby i případné benefity Všeobecné zdravotní pojišťovny, následuje Zdravotní pojišťovna ministerstva vnitra a třetí nejpočetnější je Revírní bratrská zdravotní pojišťovna, s podobným využitím jako Česká průmyslová zdravotní pojišťovna. Ze zjištěných záznamů jsou nabízeny nejvíce bonusové programy na onkologickou preventivní prohlídku a program dušení pohody.

Ze zkoumaného vzorku je možné usuzovat, že nejčastější diagnózy vězněných osob vychází z dopadu prostředí věznice na zdravotní stav. Nejčastější jsou tak psychiatrické diagnózy, které jsou zjištěny především v prvotní, tzv. adaptační fázi pobytu ve vězení. Jsou nejčastěji diagnostikovány v průběhu pobytu v nástupních

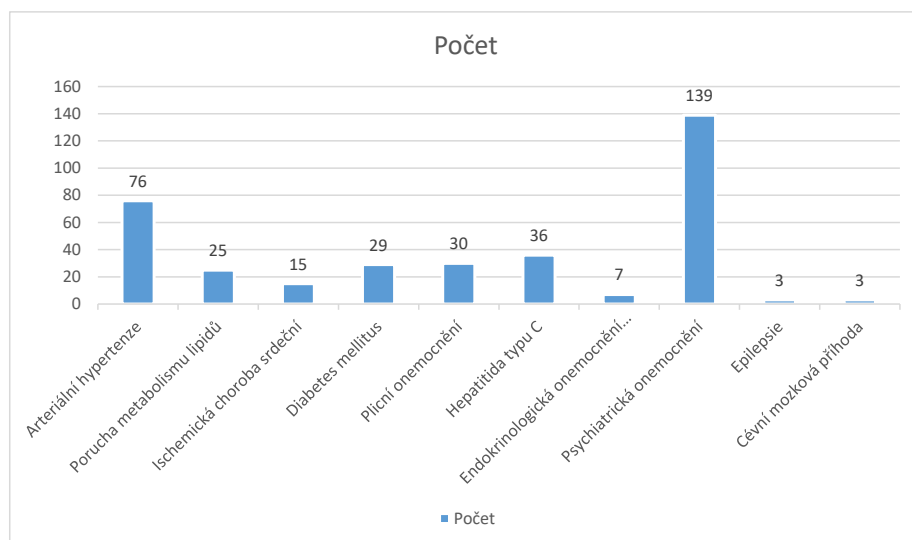
Graf 1: Věkové portfolio vězněných osob ve zkoumaném období
Zdroj: Autor dle informací z lékařské evidence Medicus

10 Ustanovení § 56/1 zákona č. 40/2009Sb. trestního zákoníku definuje základní kategorie odsouzených, tj. odsouzené do věznice s ostrahou a zvýšenou ostrahou, následně dle jednotlivých stupňů zabezpečení, tj. nízký, střední a vysoký stupeň zabezpečení.

Graf 2: Portfolio nejvíce využívaných pojišťoven VO

Zdroj: Autor dle informací z lékařské evidence Medicus

Graf 3: Přehled nejčastějších diagnóz

Zdroj: Autor dle informací z lékařské evidence Medicus

oddílech a jsou směřovány na osoby, které absolvovaly výkon vazby, popř. jinou předchozí institucionální výchovu. Druhou nejčastější diagnózou jsou arteriální hypertenze a hepatitida typu C, které vychází v 80 % z faktu, že odsouzení jsou v uvedeném poměru vedeni jako dlouhodobí uživatelé omamných a návykových látek se kterou tato diagnóza úzce souvisí.

V tomto kontextu lze uvést, že možnosti zdravotní péče, kterou nabízejí věznice a zjištěnými diagnózami, je příslušný resort schopen plně zajistit lékařskou péči a stabilizovat zdravotní stav odsouzených natolik kvalitně, že využitelnost pro případné pracovní pozice, nabízené současným odsouzeným, je téměř 60 %.

Závěr

Z dostupných výsledků je patrné, že dle zdravotní kondice odsouzených a možné využitelnosti na pracovním trhu zkoumaného regionu, lze zaměstnat více jak polovinu odsouzených. Musíme však zdůraznit, že uvedené posouzení je pouze výsledkem komparace zdravotního stavu a kategorizace nabízených prací. Do reálného využití je nutné také zahrnout i metodiku posouzení tzv. nebezpečnosti osob, a to v případě využitelnosti odsouzených pro tzv. vnější pracoviště. Každopádně je druhou a plně využívanou variantou i přesunout výkon pracovních činností, výrobních linek či pracovních provozů do areálu věznic, kde lze efektivně využít právě parametr nebezpečnosti odsouzených

a jejich využitelnost kvalifikační a manuální. Tento stav není ničím neobvyklým a je plně využíván i ve formě kontraktu soukromého subjektu a organizační jednotky, kdy dojde k výstavbě výrobního areálu a výrobních objektů, kde náklady výstavby hradí soukromý provozovatel a organizační jednotka zajišťuje pracovní sílu, tedy odsouzené. Takovéto výrobní prostory jsou i od počátku projektovány se všemi technologickými a zabezpečovacími prvky, včetně využití dozoru příslušníků vězeňské služby. Věznicím, především tímto způsobem, vzniká možnost pracovním využitím maximum odsouzených ve všech stupních zabezpečení, kde je hlavním kritériem výběru dosažená kvalifikace, manuální dovednost a schopnost danou práci zvládnout.

Literatura

- DONABEDIAN A. (1988): The quality of care: How can it be assessed? *Journal of American Medical Association*, 260(12), 1743–1748. doi:10.1001/jama.1988.03410120089033
- HÁLA, J. (2006): *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2. vyd.
- Metodický list ŘO VS ČR č. 5/2014 o použití donucovacích prostředků u odsouzených. *Zákony pro lidi*, § 2, 3. On-line: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-361>, ověřeno ke dni 1. 5. 2023.
- Nařízení GŘ VS ČR č. 14/2018 - postup při rozúčtování pracovní odměny vězňených osob a postup při správě a evidenci jejich finančních prostředků.
- Nařízení GŘ VS ČR č. 32/2020 o poskytování zdravotních služeb ve Vězeňské službě České republiky.
- Nařízení GŘ VS ČR č. 45/2015, o výběru a zařazování odsouzených, obviněných a chovanců na pracoviště. Praha, 2015. § 2–5.
- Nařízení vlády č. 361/2017 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody. *Zákony pro lidi*, § 2, 3. On-line: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-361>, ověřeno ke dni 1. 5. 2023.
- SVOBODA, M. a kol. (2019): *Vězeňství II: Sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. Praha: Wolters Kluwer.
- VEBER, J. (2007): *Řízení jakosti a ochrana spotřebitele*. Praha: Grada Publishing, 2. vyd.
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. *Zákony pro lidi*, § 44, 45. On-line: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>, ověřeno ke dni 1. 5. 2023.
- Zákon č. 40/2009 Sb. trestního zákoníku. VS *Zákony pro lidi*, § 44, 45. On-line: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>, ověřeno ke dni 1. 5. 2023.
- Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody. *Zákony pro lidi* § 33. On-line: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>, ověřeno ke dni 1. 5. 2023.
- Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce. *Zákony pro lidi*, § 1,2,6,7. On-line: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-262>, ověřeno ke dni 1. 5. 2023.
- Zákon 345/1992 o vězeňské a justiční stráži VS *Zákony pro lidi*, § 44, 45. On-line: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>, ověřeno ke dni 1. 5. 2023.
- Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 555/1992 o vězeňské a justiční stráži. *Zákony pro lidi* [online]. § 44, 45. On-line: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>, ověřeno ke dni 1. 5. 2023.

Kontaktní adresa autora

plk. PhDr. Petr Juříček, Ph.D.: petr.juricek@ambis.cz